

Вікторія Резнікова

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0149-0710>
Researcher ID: O-4799-2018
reznikova.vv78@gmail.com

Ніно Пацурія

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9974-3637>
Researcher ID: T-8391-2019
patsuriiiano@gmail.com

Валерія Поєдинок

докторка юридичних наук, професорка
професорка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
Researcher ID: G-5047-2017
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1583-1312>
valeriia.poiedynok@knu.ua

Анастасія Головачова

кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2324-1371>
Researcher ID: O-4307-2017
anastasiagolovacheva@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ І ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено визначенню особливостей правового регулювання публічних і оборонних закупівель в Україні під час воєнного стану та перспективних напрямів його удосконалення в період повоєнного економічного відновлення.

Встановлено, що головними чинниками, які визначають сучасну динаміку правового регулювання публічних та оборонних закупівель в Україні, є, з одного боку, триваюча повномасштабна військова агресія проти України, а з другого – початок переговорів щодо вступу України до ЄС. Запровадження правового режиму воєнного стану зумовило зростання ролі підзаконного регулювання публічних і оборонних закупівель, посилення безпекових аспектів такого регулювання та спрощення окремих законодавчо встановлених закупівельних процедур і формальностей. З іншого боку, забезпечується наближення національного законодавства про публічні та оборонні закупівлі до права ЄС. До інструментів і практик права ЄС, які вже запроваджено в Україні, належать рамкові угоди, електронні каталоги, локалізація, аномальна низька ціна пропозицій, вартість життєвого циклу та ін.

Визначено, що розвиток правового регулювання публічних і оборонних закупівель у повоєнний час здійснюватиметься у двох площинах – концептуальній та предметній. За концептуальним напрямом правове регулювання має повернутися в річище законів “Про публічні закупівлі” та “Про оборонні закупівлі”, які мають зазнати змін щодо: спрощення організації та здійснення окремих процедур закупівель; актуалізації порогів закупівель; вдосконалення процедури оскарження в процесі здійснення закупівель; проведення процедур закупівель в умовах загрози виникнення надзвичайної ситуації та ін. Проаналізовано проект нової редакції Закону “Про публічні закупівлі”, розроблений з метою забезпечення проведення ефективних публічних закупівель у прозорий та конкурентний спосіб, у тому числі для забезпечення потреб відновлення України внаслідок повномасштабної війни, а також з метою виконання міжнародно-правових зобов’язань України у сфері публічних закупівель. Предметний напрям передбачає посилення та/або закріплення таких інструментів, як: цифровізація – інтеграція і нові сервіси в *Prozorro*; застосування штучного інтелекту; динамічна система закупівель; спільні (координовані) закупівлі; соціально-інклюзивні закупівлі.

Загальний висновок полягає у тому, що Україна має значний потенціал для наближення своєї закупівельної системи до найкращих європейських і світових стандартів. Запропоновані інноваційні підходи дають змогу переосмислити роль закупівель у процесі модернізації економіки та сприяють інтеграції України в глобальні економіко-правові процеси. Особлива увага повинна приділятися можливостям публічних та оборонних закупівель щодо повоєнного відновлення країни та забезпечення її сталого розвитку.

Ключові слова: публічні закупівлі; оборонні закупівлі; торгівля; національний товаровиробник; цифровізація; штучний інтелект; євроінтеграція; воєнний стан; повоєнне відновлення; сталий розвиток.

Необхідність проведення наукових досліджень у сфері публічних і оборонних закупівель зумовлена їхнім значним впливом на макроекономічні процеси та ключовою роллю в забезпеченні суспільства матеріально-технічними ресурсами через виконання державою належних їй функцій у період дії правового режиму воєнного стану.

Публічні та оборонні закупівлі, як засоби державного регулювання економіки, безпосередньо впливають на динаміку економічного зростання, ефективність використання ресурсів і соціальну стабільність. Тому дослідження механізмів та інструментів оптимізації публічних і оборонних закупівель є необхідною умовою для підвищення їхньої ефективності та прозорості в період повоєнного економічного відновлення України. Оскільки публічні і оборонні закупівлі охоплюють широкий спектр товарів, робіт і послуг, їхня ефективність безпосередньо впливає на результативність державної економічної політики, як стратегічного, так і тактичного спрямування.

Актуальність теми статті зумовлена активними змінами в законодавстві про публічні та оборонні закупівлі, викликаними запровадженням правового режиму воєнного стану, євроінтеграційними процесами, наявністю неврегульованих проблемних питань та недостатнім рівнем їх вивченості і обґрунтування у вітчизняних науково-практичних колах.

Окремі питання, пов'язані з правовим регулюванням публічних закупівель, досліджувалися такими вченими, як: О. Курепіна, Н. Пацурія, Я. Петруненко, А. Олефір, В. Малолітнева, М. Остап'юк, М. Присяжнюк, А. Сошников, Г. Севостьянова, В. Резнікова, О. Юдіцький та ін. До проблематики оборонних закупівель зверталися, зокрема, С. Кудінов, О. Легка, Н. Пацурія, В. Резнікова, Т. Швидка; втім, оборонні закупівлі залишаються значно менш дослідженими. Спеціальне комплексне дослідження особливостей правового регулювання публічних та оборонних закупівель в умовах воєнного стану та напрямів його удосконалення в період повоєнного економічного відновлення України дотепер не здійснювалося.

Метою статті є визначення особливостей правового регулювання публічних і оборонних закупівель в Україні під час воєнного стану та перспективних напрямів його удосконалення в період повоєнного економічного відновлення.

В умовах повномасштабної війни та необхідності відновлення зруйнованої інфраструктури, логістичних шляхів, забезпечення потреб ЗСУ і членів суспільства у товарах, роботах і послугах правове регулювання публічних і оборонних закупівель набуває особливої актуальності. Крім традиційних викликів, як-от забезпечення прозорості та ефективності, на перший план виходять питання залучення міжнародної допомоги, координації закупівель з міжнародними партнерами та забезпечення відповідності національного законодавства найкращим міжнародним стандартам та законодавству ЄС.

Специфіка сучасного стану правового регулювання публічних і оборонних закупівель зумовлюється низкою чинників, які є результатом синергетичного поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як війна, глобалізація, технологічні зміни, посилення вимог до прозорості та ефективності, а також реформи в державному секторі економіки тощо.

Повномасштабна війна РФ проти України актуалізувала загрози не тільки для вітчизняної, а й для світової системи безпеки в цілому. З початком неспровокованого збройного нападу та введенням в Україні правового режиму воєнного стану державна політика у сферах публічних та оборонних закупівель зазнала ґрунтовних змін. Потреба нагального правового упорядкування державної політики у цих сферах засновувалася і по сьогодні засновується на необхідності забезпечення національної безпеки й обороноздатності та економічної стабільності України загалом, а також створення сприятливих умов для розвитку національного виробництва.

Введення правового режиму воєнного стану вплинуло на зміну пріоритетності напрямів реалізації завдань державної політики у сферах публічних і оборонних закупівель, спрямувавши її на посилення існуючих безпекових аспектів та спрощення окремих законодавчо встановлених закупівельних процедур і формальностей.

Уже 28 лютого 2022 р. (через 4 дні після початку повномасштабного вторгнення) законодавство України про публічні та оборонні закупівлі зазнало докорінних змін. Змістився акцент правового регулювання із рівня законів (“Про публічні закупівлі”¹ та “Про оборонні закупівлі”²) на рівень постанов Кабінету Міністрів України (далі – постанова КМУ). Зокрема, першою була постанова КМУ “Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану”³ від 28 лютого 2022 р. № 169. Вона врегулювала особливості здійснення закупівель в умовах воєнного стану, максимально спростивши їхню процедуру. Пункт 1 частини 1 цієї постанови закріпив, що в умовах воєнного стану оборонні та публічні закупівлі товарів, робіт і послуг здійснюються без застосування процедур закупівель і спрощених закупівель, визначених законами України “Про публічні закупівлі” та “Про оборонні закупівлі”.

Важливим аспектом регулювання згідно з постановою КМУ № 169 також стало звуження кола принципів, яких мають дотримуватись державні замовники при здійсненні оборонних закупівель, до таких двох:

- своєчасність і відповідність прийнятим рішенням щодо захисту національних інтересів України, забезпечення потреб безпеки і оборони;
- ефективність використання коштів, результативність.

Уже 11 листопада 2022 р. постановою КМУ № 1275 було затверджено оновлені особливості здійснення оборонних закупівель на період дії право-

¹ Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>> (дата звернення 15.10.2024).

² Про оборонні закупівлі: Закон України від 17 липня 2020 р. № 808-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/808-20#Text>> (дата звернення 15.10.2024).

³ Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 169 (втратила чинність на підставі постанови КМУ № 1275 від 11.11.2022) <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF/ed20221115#Text>> (дата звернення 15.10.2024).

вого режиму воєнного стану⁴, якими встановлено порядок та умови здійснення таких закупівель для державних замовників у сфері оборони із забезпеченням їх захищеності від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану.

Зазначений нормативний масив вніс зміни у правове регулювання закупівельної діяльності:

1. Положення щодо використання *рамкових угод* тільки конкретно визначеними державними замовниками у сфері оборонних закупівель, якими є: державне підприємство Міністерства оборони України “Агенція оборонних закупівель”, державне підприємство Міністерства оборони України “Державний оператор тилу” та Департамент забезпечення Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації.

Отже, рамкова угода – це конкурентний спосіб здійснення закупівель товарів, робіт, послуг, що передбачає укладення державного контракту (договору) за результатами закупівель (шляхом проведення відкритих торгів або шляхом оголошення запиту пропозицій за кваліфікаційним відбором серед кандидатів, включених до рамкової угоди), проведених державним замовником серед кандидатів, включених до такої рамкової угоди після кваліфікаційного відбору.

2. Положення щодо незастосування вимоги до ціни державного контракту (договору) на основі розрахунково-калькуляційних матеріалів, а також незастосування положення про прибуток у складі ціни, який становить 1 % витрат вітчизняного суб’єкта господарювання на придбання комплектувальних виробів (напівфабрикатів), спецобладнання (спецустаткування), робіт (послуг) в інших суб’єктів господарювання та 30 % решти витрат у складі виробничої собівартості товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Те саме стосується здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення за імпортом через вітчизняних суб’єктів господарювання.

3. Положення щодо можливості внесення змін до істотних умов державного контракту (договору) після його підписання до виконання зобов’язань сторонами в повному обсязі, у виключних випадках, передбачених п. 19 постанови КМУ № 1275.

4. Нове положення щодо здійснення державними замовниками закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю, а також закупівлі озброєння, військової та спеціальної техніки, ракет і боєприпасів та їх складових частин, послуг із розроблення, ремонту, модернізації озброєння, військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин і товарів, робіт і послуг для будівництва військових ін-

⁴ Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 р. № 1275 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-%D0%BF#Text>> (дата звернення 15.10.2024).

женерно-технічних і фортифікаційних споруд без застосування видів (процедур) закупівель, визначених законами України “Про оборонні закупівлі” та “Про публічні закупівлі”. Порядок проведення таких закупівель, зокрема порядок укладення державних контрактів (договорів), визначається державним замовником.

5. Положення щодо здійснення державними замовниками оборонних закупівель товарів і послуг оборонного призначення, інших товарів і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони, вартість яких дорівнює або перевищує 200 тис. грн, робіт оборонного призначення та робіт для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони у разі, якщо їхня вартість дорівнює або перевищує 1,5 млн грн через електронну систему закупівель у один із таких способів:

- у порядку проведення відкритих торгів (з особливостями здійснення публічних закупівель на період дії воєнного стану);
- у порядку проведення спрощених закупівель (з особливостями, визначеними Законом України “Про публічні закупівлі”, з урахуванням положень, визначених постановою КМУ № 1275);
- у порядку відбору постачальника шляхом запиту пропозицій постачальників відповідно до Порядку формування та використання електронного каталогу);
- шляхом застосування рамкової угоди відповідно до особливостей, визначених постановою КМУ № 1275.

Але зазначені способи не застосовуються до закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю, а також закупівлі озброєння, військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин і послуг із розроблення, ремонту, модернізації озброєння, військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин, товарів, робіт і послуг для будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд.

У сфері “звичайних” (не оборонних) закупівель основним нормативно-правовим актом, який визначає порядок та умови здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, із забезпеченням захищеності таких замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування є відповідна постанова КМУ⁵ від 12 жовтня 2022 р. № 1178 (далі – постанова № 1178).

⁵ Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-п#Text>> (дата звернення 15.10.2024).

Постанова № 1178 докорінно змінила нормативні підходи до закупівельної діяльності звичайних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану. Основні зміни торкнулися кількості застосовуваних закупівельних процедур, які замовники можуть проводити в електронній системі публічних закупівель. Так, виключено переговорну процедуру закупівлі та відкриті торги з публікацією англійською мовою. Залишились відкриті торги українською мовою, порядок проведення яких також зазнав змін; зокрема, відкриті торги можуть відбутись, якщо пропозицію надає навіть один учасник⁶. Отже, на період дії правового режиму воєнного стану класична конкурентна процедура може бути застосована за відсутності множинності осіб із боку учасників. Крім того, учасникам дозволяється подавати пропозицію вище очікуваної вартості тощо.

Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС покладає на нашу державу зобов'язання щодо апроксимації національного законодавства до права ЄС за окремими пріоритетними напрямками, одним із яких є законодавство про публічні та оборонні закупівлі.

Необхідно наголосити на тому, що в рамках восьмого засідання Комітету асоціації між Україною та ЄС у торговельному складі, яке відбулось 30 листопада 2023 р. у м. Брюсселі, сторони ухвалили спільні рішення і зазначили, що базові елементи Директиви 2014/24/ЄС⁷ викладені в Додатку (XXI-B від 26 лютого 2014 р. про державні закупівлі) до глави 8 Угоди про асоціацію⁸. Усі необхідні елементи Директиви 2014/24/ЄС було імплементовано Законом України “Про публічні закупівлі”. Положення щодо порядку оскарження процедур закупівлі, викладені в Законі України “Про публічні закупівлі”, відповідають Директиві 89/665/ЄЕС⁹.

Незважаючи на значні успіхи на шляху адаптації законодавства України у сферах публічних та оборонних закупівель до права ЄС, Єврокомісія наголосила на подальших напрямках розвитку закупівельної справи задля досягнення євроінтеграційного прогресу. Отже, попри триваючу повномасштабну військову агресію проти України, станом на 2024 р. наша держава продовжує активно упроваджувати та законодавчо унормовувати процедури публічних та оборонних закупівель.

⁶ Л Кулик, ‘Особливості здійснення закупівель під час дії воєнного стану’ (Prozorro. Інфобокс, 19.10.2022) <<https://infobox.prozorro.org/articles/yak-provoditi-zakupivli-vidpovidno-do-novoji-postanovi>> (дата звернення 15.10.2024).

⁷ Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14#Text> (дата звернення 15.10.2024).

⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text> (дата звернення 15.10.2024).

⁹ Відбулось восьме засідання Комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі (Урядовий портал, 01.12.2023) <<https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulos-vosme-zasidannia-komitetu-asotsiatsii-ukraina-ies-utorhovelnomu-skladu>> (дата звернення 15.10.2024); Council Directive 89/665/EEC of 21 December 1989 on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the application of review procedures to the award of public supply and public works contracts <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31989L0665>> (accessed 15.10.2024).

Напрями вдосконалення законодавства у сферах публічних та оборонних закупівель у період повоєнного відновлення. Станом на сьогодні в чинному законодавстві України про публічні та оборонні закупівлі вже запроваджено певні інструменти і практики ЄС. Так, у “звичайних” закупівлях можна виділити такі інструменти, які є і будуть важливими в період повоєнного економічного відновлення України: рамкові угоди, електронні каталоги, локалізація, аномальна низька ціна пропозицій, вартість життєвого циклу тощо¹⁰.

Перспективу розвитку правового регулювання публічних та оборонних закупівель у повоєнний час можна прогнозувати у двох площинах – концептуальній та предметній.

За *концептуальним напрямом* правове регулювання має повернутися в річище законів “Про публічні закупівлі” та “Про оборонні закупівлі”, які мають зазнати змін, першочергово, в частинах: щодо спрощення організації та здійснення окремих процедур закупівель; щодо актуалізації порогів закупівель; щодо вдосконалення процедури оскарження в процесі здійснення закупівель; щодо проведення процедур закупівель в умовах загрози виникнення надзвичайної ситуації; щодо особливостей регулювання закупівель у разі встановлення спеціальних режимів господарювання; щодо вдосконалення правового регулювання предмета закупівель; щодо окремих функцій уповноваженого органу, який здійснює регулювання та реалізує державну політику у сфері закупівель; щодо забезпечення умов для виконання договорів про закупівлю робіт та послуг тощо.

23 березня 2024 р. у Верховній раді України було зареєстровано проєкт закону “Про публічні закупівлі”¹¹ № 11520 (далі – законопроект № 11520). Нову редакцію закону розроблено з метою забезпечення проведення ефективних публічних закупівель у прозорий і конкурентний спосіб, у тому числі для забезпечення потреб відновлення України внаслідок повномасштабної війни, а також з метою виконання міжнародно-правових зобов’язань України у сфері публічних закупівель. Прийняття зазначеного проєкту акта створить правові умови для ефективного здійснення публічних закупівель, зокрема для відновлення України в післявоєнний період, зокрема з використанням електронної системи закупівель.

Важливою зміною цього законопроекту має стати запровадження розширення умов виправлення помилок, допущених учасниками в їхніх тендерних пропозиціях. Також пропонується зменшення обмежень на користування інструментами при здійсненні публічних закупівель. Відповідно законопроект № 11520 розширює для замовників спектр закупівельних інструментів, що можуть вільно використовуватися в публічних закупівлях

¹⁰ Новітні інструменти закупівель, які можуть бути корисними під час відновлення. Prozorro. Інфобокс. <<https://infobox.prozorro.org/upload/files/main/1996/604/novi-instrumenti-ta-vidnovlennya.pdf>> (дата звернення 15.10.2024).

¹¹ Проєкт Закону про публічні закупівлі від 23 березня 2024 р. № 11520 <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44788>> (дата звернення 15.10.2024).

(наприклад, закупівлі для укладення зарезервованого контракту, що надасть можливість брати участь у закупівлях на особливих умовах таким суб'єктам, як ветеранські підприємства; використання електронних каталогів при здійсненні закупівлі товару, вартість якого дорівнює або перевищує 50 тис. грн та є меншою, ніж 400 тис. грн, як обов'язковий етап; впровадити також динамічні системи закупівель, спільні закупівлі (про них буде далі) та ін.).

За предметним напрямом перспективне правове регулювання має прямувати у бік посилення та/або закріплення таких інструментів:

1. Цифровізація – інтеграція і нові сервіси в *Prozorro* (наприклад, інтеграція з реєстром НАЗК; інтеграція з Dream – Цифрова екосистема для підзвітнього управління відновленням України).

2. Застосування штучного інтелекту (ШІ) у закупівлях. Використання передових технологій і алгоритмів дасть змогу системам виконувати завдання, які традиційно виконуються людьми, але з підвищеною ефективністю, швидкістю та точністю. Мета ШІ в закупівлях полягає в автоматизації та розширенні різних аспектів процесу закупівель, дозволяючи організаціям приймати більш обґрунтовані рішення, оптимізувати розподіл ресурсів і досягти операційної досконалості.

Для наочності можна навести кілька поширених прикладів використання ШІ в програмному забезпеченні для закупівель:

– *Інтелектуальний сорсинг*: на основі ШІ можуть аналізуватись бази даних постачальників, історичні дані, ринкові тенденції та інші відповідні фактори, щоб рекомендувати найкращих постачальників для конкретних потреб у закупівлях;

– *Прогностична аналітика*: алгоритми ШІ можуть аналізувати історичні дані про продажі, ринкові тенденції, зовнішні фактори (наприклад, погодні умови чи економічні показники) та інші змінні для створення точних прогнозів попиту;

– *Автоматизований аналіз контрактів*: системи керування контрактами на основі штучного інтелекту можуть автоматично аналізувати контракти, виділяти ключові умови, пункти та зобов'язання, а також позначати потенційні ризики або проблеми з невідповідністю;

– *Інтелектуальна оцінка ефективності постачальника*: ШІ може автоматизувати оцінку ефективності постачальника шляхом аналізу різних показників, таких як своєчасність доставки, якість, ціноутворення та задоволеність клієнтів;

– *Автоматизована обробка замовлень на закупівлю*: за допомогою ШІ можна отримувати інформацію із заявок до відділів з закупівель, перевіряти точність даних і генерувати відповідні транзакції в корпоративних системах, підвищуючи ефективність і зменшуючи ймовірність помилок;

– *Віртуальні помічники*: боти можуть розуміти та інтерпретувати запити від спеціалістів із закупівель, забезпечуючи швидкий доступ до інформації,

відомостей про постачальників, умов контракту чи інших даних, пов'язаних із закупівлями. Це покращує взаємодію з користувачем і підвищує продуктивність¹².

Крім того, нещодавно майданчик SmartTender.biz створив унікальний інструмент на основі ШІ – “АІ чекліст подання тендерної пропозиції”, який допоможе учасникам у сфері закупівель удосконалити процес подання пропозицій до тендерів Prozorro й автоматизувати рутинні завдання. Хоча державні закупівлі вже проводяться онлайн, деякі завдання все ще доводиться виконувати власноруч, а іноді навіть залучати інших спеціалістів, як-от юристів (наприклад, для формування паперового чекліста для вдалого подання тендерної пропозиції). З “АІ чеклістом” це можна буде зробити в найкоротші строки та в онлайн-режимі. На сьогодні реалізовано такі можливості функціоналу “АІ чекліст”: 1) коригування знайдених ШІ вимог для додавання власних приміток; 2) видалення вимоги; 3) прикріплення документів до вимог; 4) маркування вимог як виконаних; 5) вивантаження вимог у файл Excel тощо¹³.

Тож можемо констатувати невідворотність процесу цифровізації та впровадження ШІ в сферу публічних закупівель, що дасть змогу автоматизувати різноманітні процеси закупівель та оптимізувати розподіл ресурсів. Проте варто пам'ятати й про ризики застосування ШІ, у зв'язку з чим Європейським Союзом (далі – ЄС) було прийнято Регламент¹⁴ (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 р. Метою цього Регламенту є поліпшення функціонування внутрішнього ринку шляхом встановлення єдиних правових рамок, зокрема, для розробки, розміщення на ринку, введення в експлуатацію та використання систем штучного інтелекту (систем ШІ) в ЄС відповідно до цінностей ЄС, сприяти впровадженню орієнтованого на людину та надійного штучного інтелекту (ШІ), забезпечуючи при цьому високий рівень захисту здоров'я, безпеки, основних прав.

3. Динамічна система закупівель (далі – ДСЗ) (Dynamic Purchasing system) – як суто електронний спосіб закупівлі, передбачений у головній “закупівельній” Директиві 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 р. “Про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС”¹⁵ – як зручний для нескладних послуг і товарів, які зазвичай і постійно доступні на ринку від

¹² Штучний інтелект у закупівлях. Від даних до стратегії (House of Knowledge, 06.05.2024) <<https://k-house.in.ua/shtuchnyj-intelekt-u-zakupivlyah-vid-danyh-do-strategiyi>> (дата звернення 15.10.2024).

¹³ Інструмент зі штучним інтелектом від SmartTender для спрощення участі в торгах. Як це працює? (Радник у сфері публічних закупівель, 20.09.2024) <<https://radnuk.com.ua/voienynyj-stan/instrument-zi-shtuchnym-intelektom-vid-smarttender-dlia-sproshchennia-uchasti-v-torhakh-iak-tse-pratsiuie>> (дата звернення 15.10.2024).

¹⁴ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>> (accessed 15.10.2024).

¹⁵ Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС (н 7).

чисельних продавців. Стаття 34 цієї Директиви визначає, що для часто здійснюваних купівель, характеристики яких, як загальнодоступних на ринку, відповідають вимогам публічних замовників, публічні замовники можуть використовувати динамічну систему закупівель. Динамічна система закупівель повинна працювати як повністю електронний процес і протягом усього строку свого існування бути відкритою для будь-якого суб'єкта господарювання, що відповідає критеріям відбору. Вона може бути поділена на категорії продуктів, робіт або послуг, об'єктивно визначені на основі характеристик закупівлі, що здійснюватиметься в рамках відповідної категорії. Такі характеристики можуть включати покликання на максимальний допустимий розмір подальших конкретних договорів або певну географічну зону, в якій будуть виконувати подальші конкретні договори. Це доволі просунутий механізм, який неофіційно можна назвати "відкритою рамковою угодою" (оскільки будь-який постачальник може бути попередньо кваліфікований як постачальник ДСЗ протягом усього життєвого циклу ДСЗ (зазвичай 2–3 роки, але може бути й довше).

4. Спільні (координовані) закупівлі – визначений законопроектом № 11520 новий механізм, за яким два або більше замовників погоджуються здійснити разом певні спільні конкретні закупівлі. Спільні закупівлі в ньому визначаються як спосіб проведення закупівлі, що полягає у включенні замовниками, що прийняли рішення про проведення спільної закупівлі відповідно до цього Закону, потреби кількох замовників до одного тендеру з метою об'єднання обсягів запланованих закупівель (кількості одиниць товару (товарів), обсягу робіт, послуги (послуг) та відповідно очікуваної вартості таких закупівель. Стаття 34 цього законопроекту закріплює, що спільна закупівля може здійснюватися без поділу предмета закупівлі на частини (лоти) однотипних (за відповідним показником цифри Єдиного закупівельного словника, затвердженого у встановленому законодавством порядку) товару (товарів), робіт, послуги (послуг), за результатом якої переможець укладає договори про закупівлю з кожним замовником, які прийняли рішення про спільну закупівлю, окремо на обсяги, визначені в оголошенні про проведення конкурентної процедури закупівлі, для кожного окремого замовника. Спільна закупівля проводиться із застосуванням тендеру.

Запровадження механізму спільних закупівель є прогресивним кроком у регулюванні публічних закупівель, який наближає законодавство України до європейських стандартів. Для прикладу, у минулому році Європейське оборонне агентство (EDA) уклало вісім рамкових контрактів з європейською промисловістю на спільну закупівлю 155-мм боєприпасів. Спільні закупівлі є найкращим варіантом для досягнення скорочення витрат за рахунок економії масштабу та оперативної сумісності, дозволяючи державам-членам закуповувати боєприпаси відповідно до їх національних потреб або на під-

тримку України. Загальну угоду про проєкт EDA було підписано 26 державами-членами та Норвегією¹⁶.

5. Соціально-інклюзивні закупівлі. Соціальний чинник дотримання та забезпечення прав людини є важливим у контексті публічних закупівель. Вітчизняний малий і середній бізнес є головним роботодавцем для “чутливих” груп (до таких чутливих груп відносять молодь, національні меншини, особи з обмеженими можливостями, ветерани), щодо яких можуть бути розглянуті такі заходи підтримки: 1) застосування додаткових критеріїв оцінки – наприклад, додаткові бали у разі, якщо в учасника торгів понад 50 % персоналу ветерани української визвольної війни за незалежність або матері / батьки-одиначки; 2) освітні програми і заходи (конференції / семінари / круглі столи) для цих груп щодо участі у закупівлях для підвищення поінформованості та обговорення проблематики підтримки “чутливих” груп у контексті публічних закупівель тощо¹⁷.

ВИСНОВКИ. Головними чинниками, які визначають сучасну динаміку правового регулювання публічних та оборонних закупівель в Україні, є, з одного боку, триваюча повномасштабна військова агресія проти України, а з другого – початок переговорів щодо вступу України до ЄС. Запровадження правового режиму воєнного стану зумовило зростання ролі підзаконного регулювання публічних та оборонних закупівель, посилення безпекових аспектів такого регулювання та спрощення окремих законодавчо встановлених закупівельних процедур і формальностей. З іншого боку, забезпечується наближення національного законодавства про публічні та оборонні закупівлі до права ЄС. До інструментів і практик права ЄС, які наразі вже запроваджено в Україні, належать рамкові угоди, електронні каталоги, локалізація, аномальна низька ціна пропозицій, вартість життєвого циклу та ін.

Розвиток правового регулювання публічних та оборонних закупівель у повоєнний час здійснюватиметься у двох площинах – концептуальній та предметній. За концептуальним напрямом правове регулювання має повернутися в русло законів “Про публічні закупівлі” та “Про оборонні закупівлі”, які мають зазнати змін щодо: спрощення організації та здійснення окремих процедур закупівель; актуалізації порогів закупівель; удосконалення процедури оскарження в процесі здійснення закупівель; проведення процедур закупівель в умовах загрози виникнення надзвичайної ситуації та ін. Предметний напрям передбачає посилення та/або закріплення таких інструментів, як: цифровізація; застосування штучного інтелекту; динамічна система закупівель; спільні (координовані) закупівлі; соціально-інклюзивні закупівлі.

¹⁶ Європейське оборонне агентство уклало низку контрактів на спільну закупівлю 155-мм боєприпасів для України (Армія INFORM, 06.09.2023) <<https://armyinform.com.ua/2023/09/06/evropejske-oboronne-agentstvo-uklalo-nyzku-kontraktiv-na-spilnu-zakupivlyu-155-mm-boeyprypasiv-dlya-ukrayiny>> (дата звернення 15.10.2024).

¹⁷ Новітні інструменти закупівель, які можуть бути корисними під час відновлення (н 10).

Загальний висновок полягає у тому, що Україна має значний потенціал для наближення своєї закупівельної системи до найкращих європейських та світових стандартів. Запропоновані інноваційні підходи дають змогу переосмислити роль закупівель у процесі модернізації економіки та сприяють інтеграції України в глобальні економіко-правові процеси. Особлива увага повинна приділятися можливостям публічних та оборонних закупівель щодо повоєнного відновлення країни та забезпечення її сталого розвитку.

REFERENCES

Bibliography

Websites

1. Instrument zi shtuchnym intelektom vid SmartTender dlia sproshchennia uchasti v torhakh. Yak tse pratsiuie? (Radnyk u sferi publichnykh zakupivel, 20.09.2024) <<https://radnuk.com.ua/voienyj-stan/instrument-zi-shtuchnym-intelektom-vid-smarttender-dlia-sproshchennia-uchasti-v-torhakh-ia-k-tse-pratsiuie>> (accessed 15.10.2024).
2. Kulyk L, 'Osoblyvosti zdiisnennia zakupivel pid chas dii voiennoho stanu' (Prozorro. Infobox, 19.10.2022) <<https://infobox.prozorro.org/articles/yak-provoditi-zakupivli-vidpovidno-do-novoji-postanovi>> (accessed 15.10.2024).
3. Novitni instrumenty zakupivel, yaki mozhut buty korysnymy pid chas vidnovlennia (Prozorro. Infobox) <<https://infobox.prozorro.org/upload/files/main/1996/604/novi-instrumenti-ta-vidnovlennya.pdf>> (accessed 15.10.2024).
4. Shtuchnyi intelekt u zakupivliakh. Vid danykh do stratehii (House of Knowledge, 06.05.2024) <<https://k-house.in.ua/shtuchnyj-intelekt-u-zakupivlyah-vid-danyh-do-strategiyi>> (accessed 15.10.2024).
5. Vidbulos vosme zasidannia Komitetu asotsiatsii Ukraina – YeS u torhovelnomu skladi. (Uriadovi portal, 01.12.2023) <<https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulos-vosme-zasidannia-komitetu-asotsiatsii-ukraina-ies-u-torhovelnomu-skladi>> (accessed 15.10.2024).
6. Yevropeiske oboronne ahentstvo uklalo nyzku kontraktiv na spilnu zakupivliu 155-mm boieprypasiv dlia Ukrainy (Armiia INFORM, 06.09.2023) <<https://armyinform.com.ua/2023/09/06/yevropeiske-oboronne-agentstvo-uklalo-nyzku-kontraktiv-na-spilnu-zakupivlyu-155-mm-boieprypasiv-dlya-ukrayiny/>> (accessed 15.10.2024).

Viktoriia Rieznikova
Nino Patsuriia
Valeriia Poiedynok
Anastasiia Holovachova

CURRENT LEGAL FRAMEWORK OF PUBLIC AND DEFENSE PROCUREMENT AND DIRECTIONS FOR ITS IMPROVEMENT DURING UKRAINE'S POST-WAR ECONOMIC RECOVERY

ABSTRACT. This article examines the specific features of legal framework governing public and defense procurement in Ukraine during martial law, as well as potential directions for its improvement during the country's post-war economic recovery. Key factors influencing the current dynamics of legal regulation in this area include, on the one hand, the ongoing full-scale military aggression against Ukraine and, on the other, the initiation of negotiations for Ukraine's accession to the EU. The implementation of martial law has led to an increased reliance on subordinate legislation

in public and defense procurement, a stronger focus on security aspects, and the simplification of certain legislatively established procurement procedures and formalities. At the same time, Ukraine continues to align its national procurement legislation with EU law. Some of the EU legal tools and practices already adopted in Ukraine include framework agreements, electronic catalogs, localization, abnormally low bids, lifecycle costing, and more.

The development of legal regulation for public and defense procurement in the post-war period will evolve in two dimensions: conceptual and operational. On the conceptual side, regulation must revert to the framework of the laws “On Public Procurement” and “On Defense Procurement,” which will need amendments aimed at simplifying the organization and execution of certain procurement procedures, updating procurement thresholds, improving the appeals process during procurement, and conducting procurement procedures in situations of potential emergencies, among other issues. The draft of the new version of the “Law on Public Procurement”, designed to facilitate effective public procurement in a transparent and competitive manner—including addressing the needs of Ukraine’s post-war recovery—and to fulfill Ukraine’s international legal obligations in the field of public procurement, is analyzed. The operational dimension involves strengthening and institutionalizing instruments such as digitalization (including new services and integration in Prozorro), the use of artificial intelligence, dynamic procurement systems, joint (coordinated) procurement, and socially inclusive procurement.

The article concludes that Ukraine has significant potential to align its procurement system with leading European and global standards. The proposed innovative approaches provide a framework for rethinking the role of procurement in the country’s economic modernization and support Ukraine’s integration into global economic and legal processes. Special attention should be given to the potential role of public and defense procurement in Ukraine’s post-war recovery and in securing the country’s long-term sustainable development.

KEYWORDS: public procurement; defense procurement; trade; national producer; digitalization; artificial intelligence; European integration; martial law; post-war recovery; sustainable development.